

هزار جلوه زندگی

عکس‌هایی از دوره قاجار

● مجتبی تبریزیا

اصفهانی به نام مریم حق نظر از دواج کرد و در سال‌های بعد به عکاسی در اصفهان پرداخت.

او به دنبال ثبت زندگی مردم و مستند نگاری اجتماعی بود. در یادداشت‌های خود آگاهانه تصریح می‌کند که با ورود عناصر بیگانه و سبک‌های اروپایی، چهره فرهنگی مردم، لباس‌ها، عادات و حتی ساختمان‌ها تغییر می‌کنند. از این رو تلاش وی بر ثبت تصویر آن دوران بوده است و چنان‌که می‌نویسد: «ایران و اصفهان در آستانه یک تحول فرهنگی قرار گرفته‌اند و از چند سال پیش به این طرف، بسیاری عوامل بیگانه و اغلب به سبک اروپایی در این کشور نفوذ کرده‌اند.

عمارت کهن، عادات و آداب (حتی طرز لباس پوشیدن) تدریجاً از بین می‌روند، به طوری که تا چند سال دیگر بسیاری از آن چه را که شاردن و تاورنیه به وصف آورده‌اند، پیدا نتوان کرد... از این گذشته طی دوران اقامت فرصت یافتیم از مناظر و ساختمان‌ها و میدان‌های جالب عکس برداری کنیم و خوشحالم که این عکس‌ها، یادگاری از بسیاری عمارت‌های کهن است که بعدها خراب شدند و از بین رفتند». (ص ۱۹ مقدمه).

بیشتر تصاویری که از هولتسر بر جای مانده متعلق به اصفهان است، اما تعداد اندکی تصویر از تهران، قم و کاشان نیز در این مجموعه به چاپ رسیده است.

مجموعه حاضر تمام عکس‌های به دست آمده از هولتسر نیست، اما بخش عمده عکس‌های جالب و باکیفیت مطلوب آن‌ها است. هولتسر در این عکس‌ها تلاش کرده علاوه بر آثار و بناهای تاریخی و دولتی و مشهور، چهره تمام اصناف و گروه‌های مردم و فعالیت‌های روزمره را به کمک دوربین عکاسی ثبت کند. به همین دلیل عکس‌های کتاب، این موضوعات و جلوه‌ها را در بر دارند:

منظره اصفهان و زاینده رود؛ کاخ‌های اصفهان چهارباغ؛ میدان شاه (نقش جهان)؛ کاخ عالی قاپو؛ نقاره خانه و سردر بازار؛ مسجد شاه؛ پل‌های روی زاینده رود (مارنان، سی و سه پل، خواجو؛ شهرستان)؛ قلعه تبرک؛ کاخ هشت بهشت؛ کاخ هفت دست؛ کاخ چهل ستون؛ عمارت نمکدان؛ باغ زرشک؛ کاخ آینه خانه؛ برج دوقلو؛ مسجد لبنان؛ مسجد جامع؛ امامزاده اسماعیل؛ گورستان تخت پولاد؛ منار جنبان؛ مدرسه شاه؛ باغ ایرانی؛ خانه اصفهانی‌های

- هزار جلوه زندگی، تصویرهای ارنست هولتسر از عهد ناصری
- پدیدآورنده: مرکز اسناد و مدارک میراث فرهنگی
- به کوشش: فریبا فرزام
- به پژوهش: پریسا دمندان
- ناشر: سازمان میراث فرهنگی کشور، تهران ۱۳۸۲، شابک ۸-۳۱-۶۰۲۷-۹۶۴-۴۹۰+۴۵ ص

هزار جلوه زندگی عنوان کتاب نفیسی است در قطع رحلی با حدود پانصد صفحه شامل ۱۰۰۹ عکس سیاه و سفید از دوره قاجار که هفتاد جلوه زندگی و تاریخی و فرهنگی و اجتماعی و اقتصادی مردم، دولت و سرزمین ایران - عمدتاً شهر اصفهان - را به نمایش می‌گذارد. این عکس‌ها توسط ارنست هولتسر (Ernest Holetzer) آلمانی در دوره ناصرالدین شاه قاجار تهیه شده است.

هولتسر در روستایی از توابع شهر تورینگن (Turingen) آلمان در سال ۱۸۳۵ به دنیا آمد و در سال ۱۸۶۲ (۱۲۷۹ ه. ق.) به استخدام دولت انگلیس درآمد و از لندن، از راه برلین و پترزبورگ و هشترخان و تهران، به اصفهان آمد تا مدیریت تلگرافخانه اصفهان را بر عهده بگیرد. هولتسر پس از خاتمه ماموریتش در ایران، با یک دوربین عکاسی به ایران بازگشت و در جلفای اصفهان با دختر ارمنی

بیشتر تصاویری که از هولتسر
برجای مانده متعلق به اصفهان
است، اما تعداد اندکی تصویر از
تهران، قم و کاشان نیز در
مجموعه «هزار جلوه زندگی» به
چاپ رسیده است

هولتسر در عکس‌ها خود تلاش
کرده علاوه بر آثار و بناهای
تاریخی و دولتی و مشهور، چهره
تمام اصناف و گروه‌های مردم و
فعالیت‌های روزمره را به‌کمک
دوربین عکاسی ثبت کند

آثار هولتسر امروزه ما را با
جزئیات و عینیت چهره ایران
دوران قاجار بیش از پیش آشنا
می‌سازند

منظره‌ای از شهر قم؛ مناظری از میدان‌ها و کاخ‌ها و بناهای تهران؛
ایستگاه راه‌آهن تهران؛ میدان توپخانه؛ میدان اسب دوانی؛ دوشان
تپه؛ شاه‌عبدالعظیم؛ دروازه‌های تهران.

بخش عمده عکس‌های هولتسر پس از سرنوشتی جالب که در
مقدمه کتاب آمده، در اثر تدابیر آینده‌نگرانه خود هولتسر،
خوشبختانه از گزند روزگار مصون مانده و تا به امروز رسیده است و
اکنون در آرشیو سازمان میراث فرهنگی قرار دارد. بیشتر این
عکس‌ها در مجموعه نفیس حاضر به چاپ رسیده است. بسیاری از
عکس‌ها دارای شرح و توضیحاتی به قلم هولتسر است.

هولتسر علاوه بر عکاسی، مجموعه مفصلی از یادداشت‌های
مختلف را نیز از خود به جا گذاشته است. در این یادداشت‌ها که تا
کنون منتشر نشده است و هم‌اکنون در آلمان نگهداری می‌شود و
کتابخانه وایدنر (widener) دانشگاه هاروارد نیز مجموعه کپی
شده‌ای از این نوشته‌ها را در اختیار دارد، اطلاعات آماري دقیقی نیز
ارایه شده است.

هولتسر این فرصت را داشت تا با عکس‌ها و یادداشت‌هایش
تصویر گر دورانی باشد که به سرعت در حال دگرگونی بود. این آثار،
امروزه ما را با جزئیات و عینیت چهره ایران دوران قاجار بیش از پیش
آشنا می‌سازند.

گفتنی است هم‌زمان با چاپ این کتاب نمایشگاه عکس‌های
این مجموعه نیز در مجتمع فرهنگی - هنری صبا بر پا شد تا در
معرض دید بازدیدکنندگان قرار گیرد. هم‌چنین در سایتی با نشانی
www.ichodoc.ir/holtzer عکس‌های این مجموعه قابل
مشاهده هستند.

سرشناس؛ گروهی از مردم طبقات مختلف (روحانیون، تجار،
دیوانیان، درباریان، اصناف مختلف)؛ نماز خواندن؛ غذا خوردن؛
تعزیه گردانی عروسی؛ مدرسه؛ مکتبخانه؛ پهلوانان؛ بختیاری‌ها؛
بازار؛ آهنگران؛ خشکبار فروشان؛ کوزه فروشان؛ فروشندگان دوره
گرد؛ بازار زرگرها؛ بقالی؛ میوه فروشی؛ کباب پزی؛ شیرینی پزی؛
نانوایی؛ پارچه فروشی؛ طناب و آهن آلات فروشی؛ شعبده بازی؛
مطرب‌ها؛ درویش‌ها؛ یخچال‌سازی (نگهداری برف‌ها در زمستان
برای استفاده یخ در تابستان)؛ پنبه زنی؛ ابریشم بافی؛ شال بافی؛
تولید پارچه‌های کتان؛ نمد مالی؛ نجاری؛ گچ‌سازی آجرپزی؛
آهنگری؛ منبت کاری؛ دلاکی؛ تفنگچی؛ بنایی؛ صرافی؛ نوکران؛
نانوایان؛ طبابت؛ خرکچی؛ یهودیان؛ زرتشتیان؛ ملاها و طلاب
علوم دینی؛ ظل‌السلطان و خانه و خانواده و اطرافیان او؛ مراسم
مختلف دستگاه ظل‌السلطان؛ اردوگاه ظل‌السلطان؛ زندانیان
حکومت؛ تعزیه خانه؛ وزیران و مقامات حکومتی اصفهان؛ شیخ
الاسلام؛ جلفا؛ کلیساهای ارامنه جلفا؛ مراسم مذهبی ارمنیان جلفا؛
روحانیون ارمنی جلفا؛ مدرسه ارامنه؛ صاحب منصبان انگلیسی در
اصفهان؛ بیمارستان و طبابت؛ خانه و خانواده هولتسر؛ قبرستان
ارامنه؛ برف رویی؛ زنان؛ زنان نوازنده؛ گهواره بچه؛ روضه خوانی؛
کره‌سازی؛ زنان ارمنی؛ عروسی ارمنیان؛ راهبه‌های ارمنی؛ مزارع
و کشاورزی؛ کبوتر خانه‌های اصفهان؛ آسیاب؛ جالیز محصولات
کشاورزی و میوه‌ها؛ دامداری و حیوانات اهلی؛ آتشگاه؛ تخت
رستم؛ کاروانسرا؛ دهکده‌های اطراف اصفهان؛ پل‌ها و راه‌ها؛ یزد
خواست؛ منظره کاشان؛ باغ فین کاشان؛ مسجد جامع کاشان؛
یخچال در کاشان؛ ماشین ابریشم بافی در کاشان؛ مسجد امام قم؛